Silla Kakkola
pääsihteeri
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry
10.10.2024

Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry asiantuntijalausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle esityksestä eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta (HE 130/2024 vp)

Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry kiittää lämpimästi mahdollisuudesta lausua ja toimia asiantuntijana työelämä- ja tasa-arvovaliokunnassa koskien esitystä eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta.

Kannatamme hallituksen esitystä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta.

Lähisuhdeväkivallan erityispiirteet ja sovittelu

Kuten hallituksen esityksessäkin korostetaan, lähisuhdeväkivalta on vahvasti sukupuolittunut väkivallan muoto, jonka osapuolet ovat keskenään hyvin eriarvoisessa asemassa. Lähisuhdeväkivallan uhreina on valtaosassa tapauksissa nainen ja tekijänä mies, ja valtaosa soviteltavasta lähisuhdeväkivallasta on parisuhdeväkivaltaa.

Naisiin kohdistuva väkivalta on usein piilorikollisuutta. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta voi alkaa vähitellen ja tulee harvoin viranomaisten tietoon ja todennäköisesti on siinä vaiheessa jo toistuvaa, kun väkivallasta kerrotaan viranomaiselle. Tilastokeskuksen *Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021* -loppuraportin mukaan lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa kokeneiden kokemuksista poliisille raportoi vain reilu kymmenes naisista, terveyspalveluissa 20 %. Raportin mukaan väkivallan toistuvuuden kokemuksilla oli hieman vaikutuksia raportointiin liittyen ja silloin poliisille raportoi 14 % naisista ja terveyspalveluihin 25 %.

Hallituksen esityksessä nostetaan esille Istanbulin sopimuksen selitysmuistion 252. kappaleen toteamus siitä, että ”naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan uhrit eivät lähtökohtaisesti pysty osallistumaan tekijän kanssa tasaveroisesti vaihtoehtoisiin riidanratkaisuprosesseihin, mikä johtuu naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan aiheuttamasta häpeästä, avuttomuudesta ja haavoittuvuudesta.”

Sovittelulain 2§:n 1 pykälän mukaan yleisenä edellytyksenä pidetään että sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja

vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun. Sovittelutilanteessa väkivallan uhri ja tekijä asetetaan kuitenkin näennäisesti yhdenvertaiseen asemaan neuvottelemaan keskenään, vaikka todellisuudessa uhrilla on erittäin suurella todennäköisyydellä merkittävästi tekijää vähemmän valtaa ja mahdollisuuksia ilmaista itseään vapaasti ja turvallisesti.

Erityisen suuria haasteita ja riskejä tilanteeseen liittyy, mikäli lähisuhdeväkivallan uhri on muutoinkin haavoittuvaisessa asemassa, tai esimerkiksi tavalla tai toisella riippuvainen väkivallan tekijästä.

Sovittelun perusajatuksena on ratkaista rikos osapuolten välillä keskustellen. Kuten hallituksen esityksessäkin nousee esiin, yleisin korvausmuoto oli anteeksipyyntö (35% sopimuksista). NYTKIS haluaa korostaa, että lähisuhdeväkivallassa on kyse rikoksesta, ei yksityisasiasta tai teosta, josta on mahdollista selvitä anteeksipyynnöllä. Rikoksena sitä pitäisi käsitellä myös Suomen oikeusjärjestelmässä.

Luopuminen lähisuhdeväkivallan sovittelusta lähettää vahvan yhteiskunnallisen viestin siitä, että naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa ja että sen uhreilla on oikeus oikeudenmukaiseen kohteluun ja suojeluun.

Kuten hallituksen esityksessäkin nostetaan esille, että kansainväliset ihmisoikeussopimukset, joihin myös Suomi on vahvasti sitoutunut, korostavat sovittelun olevan lähtökohtaisesti epäsopiva tapa käsitellä lähisuhdeväkivaltaa.

YK:n naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW) ja Istanbulin sopimus edellyttävät valtioilta tehokkaita toimia naisiin kohdistuvan väkivallan estämiseksi, tutkinnan varmistamiseksi ja uhrien suojelun takaamiseksi.

NYTKIS katsoo, että hallituksen esitys lähisuhdeväkivallan sovittelun lopettamiseksi vastaisi kattavasti ihmisoikeussopimuksia valvovien toimielinten Suomelle antamiin suosituksiin ja veisi Suomea oikeaan suuntaan naisten ja tyttöjen oikeuksien puolustajana ja edistäjänä.

Palvelunohjaus

Lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevassa keskustelussa nousee korostuneesti esiin sovittelutoiminnan yhteydessä tehtävää palvelunohjausta, jonka NYTKIS katsoo olevan tärkeää, mutta ei katso sen olevan perusteena säilyttää lähisuhdeväkivallan sovittelua osana oikeustoimia edellä mainittuihin lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan dynamiikan ongelmallisuuden sekä kansainvälisten suositusten ja sitoumusten

perusteella. Hallituksen esityksessä nostetaan esiin, että rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta on lausunnossaan katsonut, että sovittelu on ensisijaisesti konfliktinratkaisumenetelmä, eikä sillä ole tarkoitus korvata tukipalveluita.

Tekijän hakeutuminen avun piiriin ja oman toimintansa käsittely ja muuttaminen ei vaadi toteutuakseen sovitteluprosessia tai uhrin osallistumista. Vastuu väkivallasta ja sen lopettamisesta on aina sen tekijällä, eikä koskaan sen uhrilla. Mikäli uhri ja tekijä haluavat vapaaehtoisesti käsitellä tapahtunutta yhdessä, esimerkiksi mielenterveyden ja ihmissuhteiden asiantuntijan toteuttama pariterapia on tilanteeseen huomattavasti sovittelua sopivampi vaihtoehto.

Hallituksen esityksessä nousee esiin, että poliisien palvelunohjauksessa on puutteita. Vaikka valtaosa aihetta käsittelevään kyselytutkimukseen vastanneista poliiseista on kertonut ohjaavansa rikoksen osapuolia jatko- ja tukipalveluihin, kuitenkin ne poliisit, jotka eivät ohjaa palveluiden pariin, ovat perustelleet sitä esimerkiksi sillä, ettei jatko- ja tukipalveluihin ohjaaminen kuulu poliisin tehtäviin. NYTKIS huomauttaa, että palvelunohjaukseen mm. poliisilla on lakisääteinen velvollisuus. Myös rikosuhridirektiivin 8 artiklan mukaan jäsenvaltioilla on velvollisuus helpottaa uhrien ohjaamista tukipalveluihin.

Poliiseilla on puutteita osaamisessa seksuaalirikosten ja lähisuhdeväkivallan erityispiirteiden tunnistamisessa. Poliisien koulutukseen ja täydennyskoulutukseen onkin kiinnitettävä erityistä huomiota lainsäädännön muutoksen toimeenpanon osana.

NYTKIS katsoo, että esimerkiksi alueellista ankkuritoimintaa vahvistamalla voidaan vastata etenkin nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja heidän tukemiseensa moniammatillisesti myös lähisuhdeväkivallan ja sen ennaltaehkäisyn osalta.

Istanbulin sopimuksen mukaan jäsenvaltioiden on turvattava väkivallan tekijöiden ennalta ehkäisevät puuttumis- ja hoito-ohjelmat sekä uhrien toipumista edistävät tukipalvelut. Sovittelulain muuttaminen edellyttää lain täytäntöönpanon yhteydessä sekä väkivaltaa kokeneiden, että väkivallan tekijöiden palveluiden riittävää ohjausta ja säätelyä. Palveluille on lisäksi varattava riittävät resurssit ja pysyvät koordinaatiorakenteet kuntiin ja hyvinvointialueille.

Väkivallan tekijöiden ja sen ennaltaehkäisyyn liittyvät palvelut ovat osa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaa. Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman 2020-2023 arviointiraportissa nostettiin esiin väkivallan tekijöiden ja potentiaalisten väkivallantekijöiden palveluiden osalta se, kuinka jatkossa palveluiden volyymia on kasvatettava ja pyrittävä vakiinnuttamaan hankemuotoiset toiminnot osaksi pysyviä rakenteita.

NYTKIS on huolissaan väkivaltaa kohdanneiden ja sen tekijöiden palveluiden erityisesti kolmanteen sektoriin kohdistuvista säästötoimenpiteistä, joita pitäisi uudelleen arvioida nimenomaisesti naisiin kohdistuvan väkivallan näkökulmasta ja siitä, että väkivallan tekoja voitaisiin ennalta ehkäistä.

Sovittelun vaikutukset rikosprosessiin ja syyteharkintaan

Hallituksen esityksessä todetaan ”Lainsäätäjä on pitänyt lähisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa erityisen moitittavana, mitä kuvastaa esimerkiksi se, että läheiseen kohdistetut lievätkin pahoinpitelyt on säädetty virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi. Tähän nähden voidaan pitää jossain määrin epäjohdonmukaisena, että julkinen valta kuitenkin tarjoaa lähisuhdeväkivaltarikoksen osapuolille palvelua, jonka lopputuloksena saattaa olla vaikutusta rikosprosessissa tehtäviin ratkaisuihin.”

Poliiseille tehdyn kyselyn mukaan sovittelu vaikuttaa lähisuhdeväkivaltatapausten käsittelyn jatkotoimiin; lähes 80 % kyselyyn vastanneista poliiseista ilmoitti odottavansa tietoa sovittelun lopputuloksesta ennen kuin tekee päätöksen rikosprosessin jatkamisesta.

Lisäksi hallituksen esityksessä nostetaan esiin, että syyttäjille suunnatun kyselyn mukaan sovittelun lopputulos vaikuttaa usein syyteharkintaan, vaikka syyttäjien välillä oli myös eroja.

Istanbulin sopimuksen tavoitteena on saattaa väkivallantekijät syytteeseen ja edellä mainittuihin seikkoihin nojaten, se ei nähdäksemme toteudu riittävällä tavalla Suomessa, jossa sovitteluun ohjataan kasvava määrä lähisuhdeväkivaltatapauksia ja sillä on todettu olevan vaikutuksia syyttämättäjättämispäätöksiin ja tapausten käsittelyn rikosprosessin jatkotoimiin poliisissa.

Puolesta,

Silla Kakkola
pääsihteeri
Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry